

Varga Melinda

„A szabadság vad kakukkfű-szaga”

Az extravagáns, de a magyar klasszikusokhoz és az antik költészethez visszanyúló, kötött formai hagyományokra építkező líra az olvasót felcsigázza. Az a fajta költészet, amelybe esténként nem alszunk bele, és reggelente kimossa szemünkből az álmot. A versekben föllelhető irodalmi allúziók arra készítetnek, hogy elővegyük az antik mítoszokat, a Faludy-összest, Pilinszkyt, Kosztolányit, József Attilát, Ady Endrét, Kassák Lajost, Nagy Lászlót, Orbán János Dénes összes versét és Bréda Ferenc mítoszkritikáit.

A kétezres évek elejének közepén-végén Kolozsvárott szárnyait bontogató fiatal irodalmárok, a mostani középnemzedék, immár több kötetes, elismert költők és írók műveiről átfogó tanulmányt kellene írni. Kisesszém csupán ízelítőt ad róluk, műveikről, nem szándékszik teljes képet nyújtani a nemzedék és alkotásaik sajátosságairól. Ahhoz, hogy Pethő Lorand líráját jobban átlássuk, irodalomtörténeti szempontból elhelyezzük, érdemes, ha csak néhány mondat erejéig is, kitérnünk az erdélyi kortárs magyar irodalom fent említett fejezetére.

Az Erdélyi Híradó Kiadó – Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy-sorozatban tucatnyi értékes mű jelent meg két évtized alatt. A kiadót gondozó Orbán János Dénes olyan szerzőket indított el az irodalmi pályán, mint Sántha Attila, Fekete Vince, László Noémi, György Attila, Papp Attila Zsolt, Farkas Wellmann Endre, Farkas Wellmann Éva, Nagy Koppány Zsolt, Gáll Attila, Páll Zita, Gergely Edit, Király Zoltán, Szonda Szabolcs, Demeter Szilárd, Lövétei Lázár László, Karácsonyi Zsolt, Szálinger Balázs. A kétezres évek elejének a vége felé érzékelhető egy olyan költőnemzedék feltűnése, amely merít ugyan a fentebb felsoroltak írásművészetéből, és művein jól érződik Orbán János Dénes és a transzközép hatása, azonban az is észrevehető, némiképp szakítani is kíván ezzel a hagyománnyal, újítani akar a prózában és a lírában egyaránt.

Noha nem beszélhetünk olyan erős nemzedéki csoportoslásról, mint a Forrás-nemzedék, vagy a transzközép, kétségtelen, hogy néhány kohéziós elem mentén összekapcsolható olyan alkotók költészete, mint Muszka Sándor, Márkus András, Jancsó Noémi, Varga Borbála, Bálint Tamás, Dobai Bálint, Noszlopi Bontond, Ármos Lóránd, Pethő Lorand.

A kapocs az irodalmi szövegek frenetikus izgalmasságában rejlik, amelyhez a formakultúra igen szofisztikált művelése társul, illetve az antik világlíra jelenléte is szembeötlő mindenik alkotónál. A debütkötetek címe is már önmagáért beszél. Az olvasó nem tud figyelem nélkül elmenni olyan címek mellett, mint *Ennyi ha történt, A pap leánya birtokostól, Rózsahús, Álmomban macskát szült a nőm, Megfáztam egy temetésen, Csendrapszódia, Seruat és az éjszakák, Emotikon, Koponyahajó*.

Ez a költőnemzedék mert formabontó, pimasz és odamondó lenni. A szabadság euforikus illata hatja át verseiket. Szerepversekkel, irodalmi fikciókkal kacérkodó vagy éppen mély tragédiákra zavarba ejtő személyességgel reagáló, étellel teli lírát tettek le az asztalra.

Faludy György *Monológ életre-halálra* című verséből kölcsönöztem írásom – *a szabadság vad kakukkfű-szaga* címet, mert meglátásom szerint a legmegfelelőbb jelző arra, hogy tömören jellemezzem ezt a lírai irányvonalat.

Pethő Lorand költészete is ebbe illeszkedik be. Az extravagáns, de a magyar klasszikusokhoz és az antik költészethez visszanyúló, kötött formai hagyományokra építkező líra az olvasót felcsigázza. Az a fajta költészet, amelybe esténként nem alszunk bele, és reggelente kimossa szemünkből az álmat. A versekben föllelhető irodalmi allúziók arra készítetnek, hogy elővegyük az antik mítoszokat, a Faludy-összest, Pilinszkyt, Kosztolányit, József Attilát, Ady Endrét, Kassák Lajost, Nagy Lászlót, Orbán János Dénes összes versét és Bréda Ferenc mítoszkritikáit.

„Somlyóról jöttem / gyomromban Orpheusz pengette húrjait” – olvasható Pethő Lorand a *Robinson a Kertben* című versében. És valóban, ha a kötet verseit figyelmesen szemügyre vesszük, körvonalazódik bennünk Orpheusz mitológiai alakja, aki nem más, mint

Pethő Lorand költői alteregója. Noha a lírai alkotásokat a költő neve alatt olvassuk, kétségtelen, hogy egyes darabok az erdélyi költészeti hagyománytól (lásd Bogdán László, Böszörményi Zoltán, Kinde Annamária, Kovács András Ferenc, Szőcs Géza verseit) nem idegen szereplőre műfajába sorolhatók. Orpheusz az alvilág lakói és az olimposzi istenek között kapocs, a fenti és lenti, a jó és a rossz között ő a hermészi közvetítő, aki lantjával bárkit, még Hadészt is képes levenni a lábáról, és a kövek is meglágyulnak játékatól. Orpheusz ugyanakkor a szerelmes és hű férfi idealizált szimbóluma is, aki képes leszállni kedveséért az alvilágba, és amikor elveszíti őt, más hölgyek szépsége, bármennyire is lenyűgöző is az, nem érinti meg a szívét. Pethő Lorand Eurüdikéje a titokzatos Lia, akinek angyali, valóságtól elemelt, idealizált, már-már nem evilági lény a költőt a kolozsvári Cseresznye utcától a fény városáig, Párizsig kíséri. Jelen van a fiktív börtönversekben, és fellelhető az M. monogrammal ellátott múzsa alakjában is, aki valószínűsíthetően szintén Lia. A névkülönbség ne tévesszen meg senkit, a lírai ének egyetlen Eurüdikéje van, akiért valóban képes leszállni a poklokra. Az éhezés, a fűtetlen lakás, a kóborlások, a lelki vívódások, a magány alvilága ez, egyféle börtön, aminek a falait nehéz lerombolni.

Robinson alakja és az utazás motívuma az identitáskeresés belső útjait jelképezi, ő Pethő Lorand odüsszeuszi figurája, aki folyton visszatalál a tengerhez, azaz vízhez, mint őselemhez.

Akárcsak az utazás, a tenger is visszatérő motívum a versekben, az első kötetből a megjelenés előtt álló *Graviton* című kötet anyagáig mindenhol felbukkan. Lássunk néhány példát:

*és bőröndök a víz felett
csábítva mocsárt halszagot
a partról tovább eredek
megtölteni egy új lapot
(Fekete balzsam)*

*M. arcáról csillagpor pereg
szürke szekrényekbe zárja rongyait*

*mint evezők a véreres kezek
tördelik a tenger csontjait.
(M. arcáról csillagpor pereg)*

*karomból lassan egy tenger árad
festett halacskák a vízerek
az ember mindig új csodákra várhat
szagom kering oltárom felett
(Koponyahajó)*

A börtönleveleket és a *Bakszag, Alvilági sáv, Emberölésért keresnek Pesten, Razzia* című verseket olvasva az alvilágtól sem megrettenő, a társadalom és az irodalmi elit elvárásaival és belterjeségével szemben álló költői én villoni figurájával találkozunk, aki nem fél leírni azt sem, hogy a parlament olvasni tanul, vagy azt, hogy a korgó gyomrunkon a Biblia olvasása sajnos nem segít.

A társadalmi-közéleti lírát művelő költőkkel ellentétben nem válik didaktikussá, inkább finoman odaszúr egy-egy sorral, bírálja a nem hozzáértő politikai elitet, elmarasztalja azokat az irodalmárokat, akik a kortárs szépirodalmat bizonyos nagyobb kiadók szemszögéből láttatják csak, mely szerint a „körön” kívül eső mű értéktelen. Elutasítja az elitista szerkesztői elveket, amelyek a nyitottságot mellőzve egyszerűen tudomást sem vesznek arról, hogy más értékes művek is vannak a nap alatt.

Bár egy jól körülírható börtönbe, nagyon is valóságos Hádészbe szállunk alá a *Nimfasztriptízben*, a *Koponyahajó Horror ludicus* című versét olvasva egyre világosabbá válik számunkra, hogy a lírai én önmagunk korlátaival szembesít, azokkal a falakkal, amelyek mi magunk építünk fel, és nem tudjuk azokat ledönteni. A börtön tehát szimbólum.

A szellem korlátossága miatt rabszolgákká, manipulatív, játékra, szárnyalásra képtelen lényekké válunk. Pethő Lorand verseiben is gyakran ismerünk rá a fentebb említett, Faludy féle *szabadság vad kakukkfű-szagára*. Az értékes, emberhez méltó élet csak szabadságon keresztül érhető el, és ennek egyik eszköze a

költészet. A hiteles költészet pedig az, ami szabad, nem akar valaminek megfelelni.

A villonos-fordulat néhol tragikus, érzelmes, máskor pedig meghökkenésig bizarr, szókimondó líra könnyen megnyeri az olvasót. A szabadság akár pillanatnyi, euforikus illatát ki ne szeretné érezni?

A szellemi „rokonság” Faludyval leginkább a szerelmi lírában érhető tetten. Az M. beteg című megindító szerelmes vers alábbi sorai emlékeztetnek a *Szerelmes versek egy haldoklóhoz* című Faludy-ciklus darabjaira.

*M. beteg újból vért köpött
ilyenkor versem elrakom
zsebkendőmben a vérrögök
kócos haja az asztalon*

A biblikus utalások, ószövetségi történetek szintén fontos kapcsolódási pontok a Pethő-versekben. Ezért a *Graviton* megjelenés előtt álló kötet darabjai közül a *nézzétek a vízen járok* címűt emelném ki, amely közismert bibliai motívumot örökít meg, vendégszöveggént a *Teremtés könyvéből* használ föl egy-egy sort. Gyakori jelkép a Paradicsomkert, Ádám és Éva története a költeményekben, de a Krisztusra utaló motívumok is sűrűn előfordulnak, például a kereszthalál vagy az utolsó vacsora. A *Labdajáték*, a *Tizenhárman*, *Szamárháton* című költemények túl a biblikus motívumokon azt is jelzik, hogy az Isten jelenléte néha nagyon is profán, ugyanakkor mindenütt érzékelhető. Az éhezésben, a szerelmeskedésben, a szenvedésben vagy költők esti kávéházi beszélgetésében is jelen van a Mindenható. A mindenséggel gyakorta egészen földi dolgok kötnek össze, a kapcsolódásunk az Úrhoz nem elemelt, nem misztifikált, nagyon is mindennapi.

Fontos beszélnünk az irodalmi szöveghálókról is. Pethő Lorand ugyanis közismert magyar klasszikusok műveit értelmezi át, kacsint össze egy-egy verssorral, így Ady Endre *Párizsban járt az ősz*, A magyar Ugaron, Juhász Gyula *Anna örök*, Dsida

Jenő *Nagycsütörtök*, József Attila *Anyám*, Nagy László *Ki viszi át*, Babits Mihály *Jónás könyve*, Pilinszky János *Négysoros* versei kapnak lehetőséget arra, hogy huszonegyedik századi kontextusban értelmeződjenek, a ma olvasójához kerüljenek közelebb. Mindközül az Adyra utaló versek a legerőteljesebbek. A kortársak közül fontos megemlíteni a Bréda Ferencre, Orbán János Dénesre és Karácsonyi Zsoltra utaló verseket. Ezek is jelentékeny részei a Pethő-életműnek.

Néhány klasszikusokra utaló példa:

*tudjuk itt már nincs csatlakozás
a síneket megette a rozsda
az állam eladta az állomást
ez est mintha egy vagon tölne*

– így épül be a *Csontdara* c. versbe Dsida közismert műve.

*itt a magyar avaron
csontjaimat eladom
szirmaim rút csírából
vaddisznókkal felfalom*

– az *Átmenet* c. vers idézett strófája említésre méltó Ady-parafrazis, akár csak az újabbak közül a *Párizsban járt az ősz megint* című vers.

Pethő Lorand lírájának másik jellemzője a kimunkált formakultúra. A kötet versei zömében kötött formájú költemények, fülbemászóak, akár egy dal. Mintha a költő zenét írna, mintha ezek a versek úgy születnének meg, hogy először a dallam kottázódik le, majd erre íródik a tartalom. Valószínűleg nem véletlen, hogy az alkotó Orpheuszt választotta alteregóul, kinek lantja lenyűgöző dallamokat hallat. Ha a versek megviselnek is a témájuk nehézségénél fogva, cseppet sem csüggedünk. Mert a jó vers az, ami felráz a reggeli álomból, kiszakít a rutinból, ha csak pillanatig is, és úgy érezzük, a mindenség alakulásába mi halandók is bele-beeszlünk.